

DOI: 10.15276/ETR.03.2025.11
DOI: 10.5281/zenodo.15750439
UDC: 657.1
JEL: E42, P24

ВИБІР СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ: ВИМОГИ ЗАКОНОДАВСТВА, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

CHOOSING A TAXATION SYSTEM FOR INDIVIDUAL ENTREPRENEURS: LEGAL REQUIREMENTS, ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Natalia M. Selivanova, PhD in Economics, Associate Professor
Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0002-4157-4946
Email: n.selivanova.odessa@gmail.com

Anna O. Simova
Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine
ORCID: 0009-0000-5106-2082
Email: simova.8864677@stud.op.edu.ua

Received 20.02.2025

Селіванова Н.М., Сімова А.О. Вибір системи оподаткування діяльності фізичних осіб-підприємців: вимоги законодавства, переваги та недоліки. Оглядова стаття.

Стаття присвячена аналізу двох основних систем оподаткування для фізичних осіб-підприємців в Україні: загальної та спрощеної. Розглянуто їхній вплив на фінансову діяльність малого бізнесу. Детально проаналізовано законодавчі вимоги до діяльності ФОП на кожній з цих систем, включаючи критерії вибору, обмеження та особливості ведення обліку. Узагальнено вимоги законодавства щодо сплати податків, подання звітності та ведення обліку доходів і витрат. Особливу увагу приділено порівняльному аналізу переваг і недоліків кожної системи, зокрема податковому навантаженню та складності обліку. На основі аналізу надано практичні рекомендації щодо вибору оптимальної системи оподаткування для ФОП, враховуючи специфіку їхньої діяльності.

Ключові слова: фізична особа-підприємець, загальна система оподаткування, спрощена система оподаткування, малий бізнес, підприємництво, податки

Selivanova N.M., Simova A.O. Choosing a Taxation System for Individual Entrepreneurs: Legal Requirements, Advantages and Disadvantages. Review article.

The article is devoted to the analysis of two main taxation systems for individual entrepreneurs in Ukraine: general and simplified. Their impact on the financial activities of small businesses is considered. The legislative requirements for the activities of individual entrepreneurs on each of these systems are analyzed in detail, including selection criteria, limitations and features of accounting. The legislative requirements for paying taxes, submitting reports and keeping records of income and expenses are summarized. Special attention is paid to the comparative analysis of the advantages and disadvantages of each system, in particular the tax burden and the complexity of accounting. Based on the analysis, practical recommendations are provided for choosing the optimal taxation system for individual entrepreneurs, taking into account the specifics of their activities.

Keywords: individual entrepreneur, general taxation system, simplified taxation system, small business, entrepreneurship, taxes

Система оподаткування фізичних осіб-підприємців в Україні є важливим інструментом регулювання підприємницької діяльності та забезпечення наповнення державного бюджету. Можливість вибору між загальною та спрощеною системами оподаткування надає підприємцям гнучкість у пристосуванні до умов ринку та особливостей власної діяльності. Проте питання вибору оптимальної системи оподаткування залишається складним через відсутність чітких критеріїв та неоднозначність законодавчих норм. Ця проблема посилюється потребою врахування податкового навантаження, що впливає на фінансову стабільність малого бізнесу, особливо в умовах економічної нестабільності. Аналіз переваг і недоліків обох систем є необхідним для забезпечення прозорості бізнесу та створення умов, які сприятимуть його розвитку. Наукова та практична значущість теми зумовлена необхідністю оптимізації податкового законодавства, що сприятиме стимулюванню підприємницької діяльності, зростанню конкурентоспроможності та збільшенню податкових надходжень до бюджету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Останні роки багатьма науковцями розглядали питання, які стосуються обліку і оподаткування діяльності фізичних осіб-підприємців. Зокрема цими питаннями займалися такі науковці як Тетяна Нижник, Віктор Онищенко, Олександр Слободянюк та інші.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми

Незважаючи на значну увагу до системи оподаткування ФОП, недостатньо досліджено критерії вибору між загальною та спрощеною

системами залежно від специфіки діяльності підприємств. Не вирішеними залишаються питання оптимізації податкового навантаження для малих підприємств та усунення обмежень, які стримують їх розвиток. Також потребує подальшого аналізу ефективність обох систем оподаткування у контексті збільшення податкових надходжень та створення прозорих умов для бізнесу.

Метою статті є дослідження особливостей функціонування загальної та спрощеної систем оподаткування для фізичних осіб-підприємців в Україні, визначення їх переваг і недоліків, а також впливу на розвиток малого бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження

У сучасній економіці України підприємницька діяльність відіграє ключову роль у розвитку малого та середнього бізнесу, сприяючи створенню робочих місць, підвищенню рівня конкуренції та зміцненню національного ринку. Одним із основних правових статусів, що надає можливість фізичним особам здійснювати підприємницьку

діяльність, є фізична особа-підприємець. Проте перед кожним підприємцем постає важливе питання вибору системи оподаткування, яка найкраще відповідатиме характеру та обсягам його діяльності.

На сьогоднішній день в Україні існують дві основні системи оподаткування для ФОП: загальна та спрощена. Обидві системи мають свої характерні риси, що впливають на фінансову стабільність підприємця, обсяг податкових зобов'язань та складність ведення бухгалтерії. Кожна з них вирізняється специфічними умовами, обмеженнями, перевагами та недоліками, а також підходом до визначення дозволених видів діяльності для підприємців.

Підприємцю, який бажає розпочати свою діяльність як ФОП на будь-якій системі оподаткування слід бути уважним при виборі виду діяльності, адже Законом України «Про підприємництво» визначено перелік видів діяльності, які мають обмеження та є забороненими для звичайних підприємців (рис. 1).

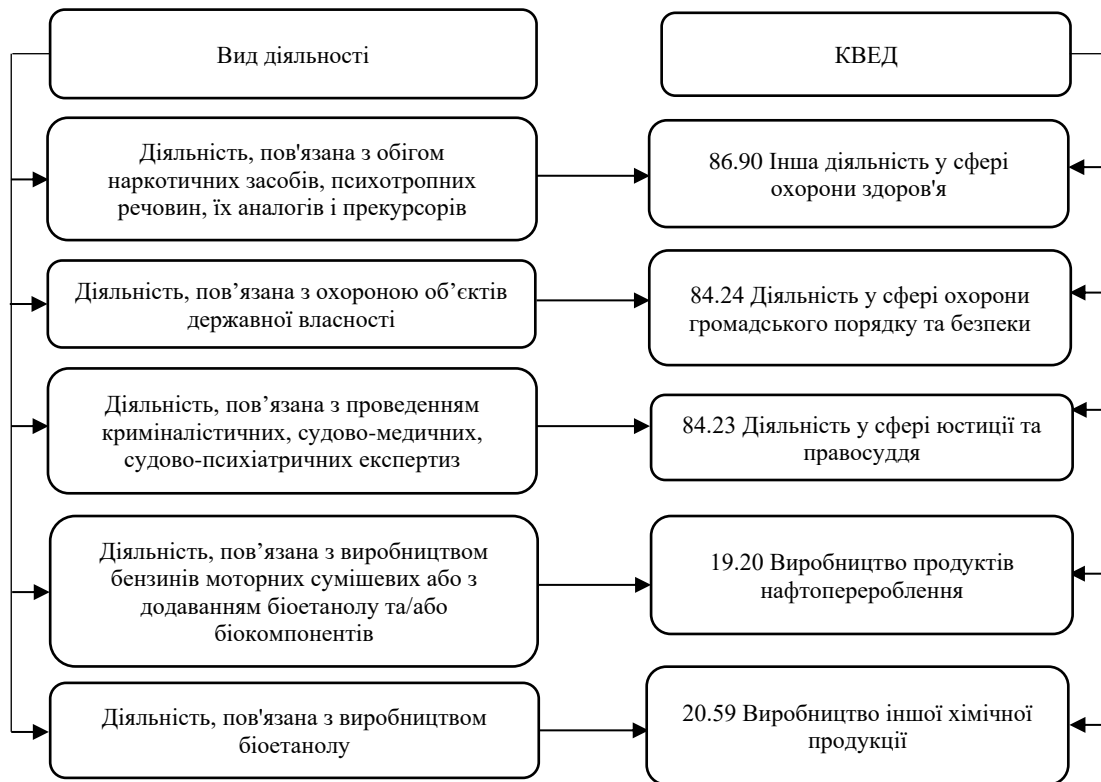

Рисунок 1. Види діяльності які мають обмеження для підприємців

Джерело: складено авторами за матеріалами [1, 2]

Після вибору виду діяльності наступним важливим кроком є визначення системи оподаткування, яка найкраще відповідає специфіці діяльності підприємця. Загальна система оподаткування є формою оподаткування підприємницької діяль-

ності, яка не відповідає умовам спрощеної системи оподаткування. Згідно статті 177.2 Податкового Кодексу України, об'єктом оподаткування є чистий оподатковуваний дохід (рис. 2).

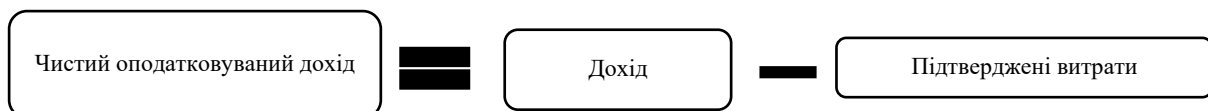

Рисунок 2. Розрахунок чистого оподаткованого доходу

Джерело: складено авторами за матеріалами [3]

Тому фізичним особам-підприємцям, які у своїй діяльності мають багато витрат, вигідніше обрати загальну систему оподаткування. У статті 177.4

ПКУ наведено перелік витрат, які зменшують суму оподаткованого доходу (рис. 3).

Рисунок 3. Перелік витрат, безпосередньо пов'язаних з отриманням доходів
Джерело: складено авторами за матеріалами [3]

Витрати, що представлені на рис. 3 повинні відповідати наступним вимогам:

- мають документальне підтвердження;
- були зроблені для потреб, пов'язаних з підприємницькою діяльністю;
- спрямовані на обслуговування техніки, обладнання та транспортних засобів, що знаходяться на балансі підприємства або використовуються для основної діяльності ФОП [4].

Загальна система оподаткування для фізичних осіб-підприємців в Україні є важливою альтернативою спрощеній системі, надаючи можливість враховувати фактичні витрати при визначенні оподатковуваного доходу. Ця система не обмежується певними лімітами доходу чи видами діяльності, як це передбачено спрощеною системою. Загальна система оподаткування є обов'язковою для ФОП, які здійснюють види діяльності, що не передбачені спрощеною системою, такі як аудит, технічні дослідження, організація гастролейних заходів, брокерська діяльність та інші. Крім того, ФОП, які перевищують встановлені законодавством ліміти доходу або використовують заборонені для спрощеної системи форми розрахунків (бартер, негрошові розрахунки) також зобов'язані застосовувати загальну систему оподаткування [5].

Ця система передбачає сплату податків, які сплачує будь-яка юридична особа на загальній системі оподаткування, а саме:

- податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) за себе та найманих працівників у розмірі 18% (або за іншою ставкою в залежності від умов підприємницької діяльності);
- військовий збір – 5% за себе та найманих працівників;
- єдиний соціальний внесок (ЄСВ) за себе у розмірі не менше 22% від мінімальної заробітної плати та ЄСВ від фонду оплати праці найманих працівників у розмірі відповідно до вимог законодавства;

— ПДВ, якщо ФОП зареєстрований платником ПДВ, акцизний податок, податок на майно тощо.

Обов'язкова реєстрація платником ПДВ ФОП на загальній системі відбувається, якщо протягом останніх 12 календарних місяців обсяг оподатковуваних операцій з постачання товарів чи послуг перевищив 1 мільйон гривень. ФОП також можуть добровільно зареєструватися платниками ПДВ, навіть якщо їхній обсяг оподатковуваних операцій не досягає встановленого порогу. Це може бути доцільним у випадках, коли контрагенти підприємця є платниками ПДВ і вимагають відповідних податкових накладних.

Після реєстрації платником ПДВ ФОП зобов'язаний:

- нараховувати ПДВ на вартість реалізованих товарів чи послуг;
- вести податковий облік та подавати податкову звітність з ПДВ;
- сплачувати суми ПДВ до бюджету.

Варто зазначити, що для ФОП на загальній системі оподаткування суми ПДВ, включені до ціни придбаних або реалізованих товарів (робіт, послуг), не враховуються ні в доходах, ні у витратах. Це означає, що при визначенні чистого оподатковуваного доходу ПДВ не впливає на розрахунки.

Таким чином, реєстрація платником ПДВ для ФОП на загальній системі оподаткування залежить від обсягів діяльності та потреб бізнесу. Важливо ретельно оцінювати доцільність такої реєстрації, враховуючи можливі переваги та додаткові обов'язки, пов'язані з адмініструванням ПДВ.

Ефективне ведення обліку є фундаментальним аспектом діяльності фізичних осіб-підприємців на загальній системі оподаткування. Це не лише обов'язок, закріплений законодавством, але й важливий інструмент для контролю за фінансовими потоками, оцінки результатів підприємницької діяльності та обґрунтованого прийняття бізнес-рішень. Одним із ключових елементів

обліку для цієї категорії платників податків є Книга обліку доходів та витрат. Цей документ слугує основою для визначення об'єкта оподаткування, оскільки містить дані про всі операції, пов'язані з отриманням доходів і понесенням витрат. Ведення книги дозволяє систематизувати фінансову інформацію, полегшує складання податкової звітності та мінімізує ризики помилок або розбіжностей у розрахунках із податковими органами. Вимоги до заповнення книги обліку доходів та витрат є строго регламентованими, а відсутність належного ведення цього документа може стати підставою для застосування штрафних санкцій. Водночас дотримання встановлених правил забезпечує не лише виконання законодавчих норм, але й формує прозору систему фінансового управління бізнесом, що є основою для сталого розвитку підприємницької діяльності.

Книга обліку доходів та витрат ведеться за типовою формою, яка затверджена Наказом Мінфіну від 13.05.2021 № 261 «Про затвердження типової форми, за якою здійснюється облік доходів і витрат фізичними особами-підприємцями і фізичними особами, які провадять незалежну професійну діяльність, та Порядку її ведення». Згідно цього Наказу, підприємець може вести книгу обліку доходів та витрат за будь-якою формою: паперовій, електронній або в електронному кабінеті платника. Якщо облік ведеться в паперовому форматі, підприємець зобов'язаний виконувати записи чітко, використовуючи темне чорнило або кулькову ручку. У разі необхідності внесення виправлень це слід зробити шляхом створення нового запису, який підтверджується підписом підприємця або уповноваженої особи. Якщо облік доходів і витрат ведеться в електронному форматі, підприємець або уповноважена особа повинна використовувати формат EXCEL. У разі ведення обліку через електронний кабінет необхідно отримати кваліфікований сертифікат відкритого ключа, виданий акредитованим надавачем електронних довірчих послуг, що входить до системи подання податкової звітності в електронному вигляді. Після отримання такого сертифіката підприємець може безкоштовно здійснювати операції з обліку доходів і витрат відповідно до законодавства. У стандартній електронній формі, зокрема через електронний кабінет, виправлення помилок або внесення коригувань допускається шляхом додавання нового рядка, який містить від'ємне або позитивне значення для коригування записів [5].

Згідно Податкового Кодексу, об'єктом оподаткування є чистий оподатковуваний дохід, тобто різниця між загальним оподатковуваним доходом (виручка у грошовій та негрошовій формі) і документально підтвердженими витратами, пов'язаними з господарською діяльністю такої фізичної особи-підприємця. Для ФОП, зареєстрованих як платники податку на додану вартість, суми ПДВ, включені до вартості придбаних або реалізованих товарів (робіт, послуг), не враховуються ні в доходах, ні у

витратах. Суми акцизного податку, сплачені під час реалізації підакцизних товарів суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі, також не включаються до доходів підприємця. Окремі види доходів, що не стосуються операційної діяльності підприємця мають свої особливості, які залежать від виду доходу (оренда, інвестиційний дохід, роялті та інше).

Фізичні особи-підприємці на загальній системі оподаткування мають право зменшувати свій оподатковуваний дохід на витрати, аналогічні тим, які враховують юридичні особи на загальній системі оподаткування. Це забезпечує рівні умови для різних форм господарювання, дозволяючи враховувати витрати, що безпосередньо пов'язані з отриманням доходу. Такі витрати можуть включати собівартість товарів, робіт чи послуг, витрати на оренду, оплату праці, амортизацію основних засобів, комунальні послуги, транспортні витрати тощо. Податкове законодавство чітко визначає, які витрати не можуть бути включені до складу витрат фізичної особи-підприємця на загальній системі оподаткування. Це дозволяє уникнути зловживань та забезпечує прозорість розрахунку оподаткованого доходу. До таких витрат належать:

- витрати, не пов'язані з господарською діяльністю;
- витрати на придбання або виготовлення основних засобів і нематеріальних активів, які підлягають амортизації;
- витрати, які не підтверджені документально – відсутність належним чином оформлених первинних документів (рахунків, актів, договорів тощо) є підставою для виключення витрат із розрахунку оподаткованого доходу.

Амортизація є одним із механізмів, що дозволяє враховувати поступове зношення основних засобів та нематеріальних активів у складі витрат. Для фізичних осіб-підприємців на загальній системі оподаткування вона регулюється нормами Податкового кодексу України

Податковим Кодексом визначено об'єкти, що підлягають та не підлягають амортизації. Розглянемо ці об'єкти на рис. 4.

Поточний ремонт основних засобів, що використовуються фізичними особами-підприємцями на загальній системі оподаткування, є витратами, які повністю включаються до витрат того періоду, у якому вони були здійснені. Це стосується витрат, пов'язаних із підтриманням належного технічного стану основних засобів, що використовуються в господарській діяльності підприємця. Однак важливо забезпечити належне документальне оформлення таких витрат та чітко розмежовувати їх із витратами на капітальний ремонт чи модернізацію.

Фізичні особи-підприємці, які здійснюють господарську діяльність на загальній системі оподаткування, мають чітко регламентовані зобов'язання щодо подання звітності до контролюючих органів.

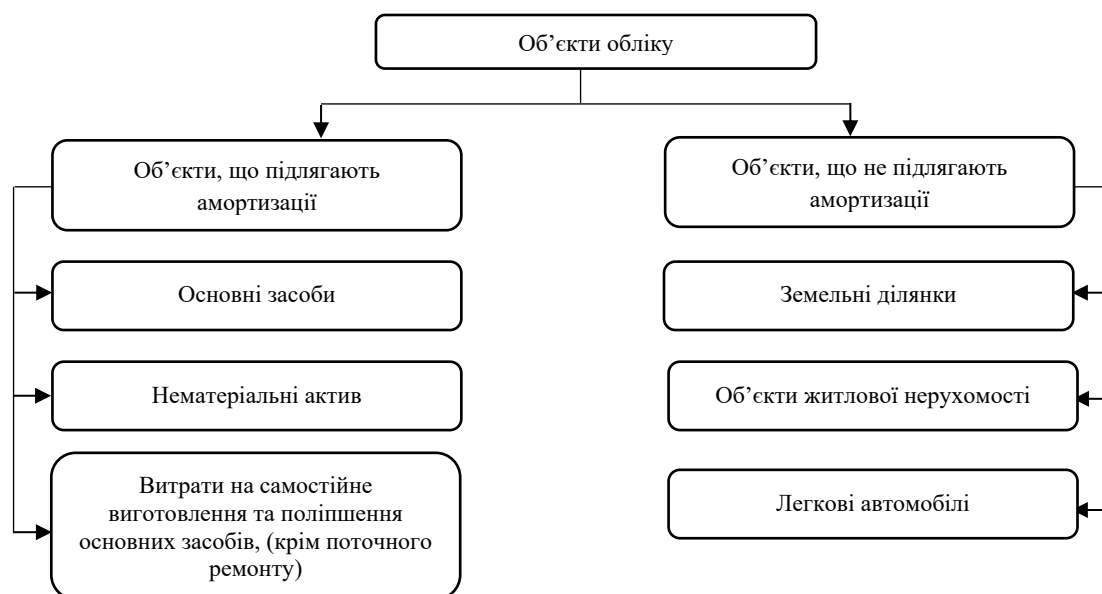

Рисунок 4. Об'єкти, що підлягають та не підлягають амортизації
Джерело: складено авторами за матеріалами [3]

Однією з основних форм звітності є податкова декларація про майновий стан і доходи, яка включає інформацію про отримані доходи, витрати та нараховані податки. Згідно п. 49.18.3 Податкового кодексу України, декларацію слід подавати до 1 травня року, наступного за звітним [3].

Суб'єктами подання податкової декларації є фізичні особи-підприємці, які здійснювали підприємницьку діяльність на загальній системі оподаткування. До цієї категорії відносяться:

- ФОП, які протягом усього звітного року використовували загальну систему оподаткування;
- ФОП, які змінювали систему оподаткування протягом звітного року, зокрема переходили з загальної системи на спрощену або навпаки;
- ФОП, які були зареєстровані або припинили свою діяльність у будь-який момент звітного року.

Наприклад, якщо ФОП було зареєстровано в середині року і обрало загальну систему оподаткування, він зобов'язаний подати декла-

рацію за той період, протягом якого здійснював підприємницьку діяльність.

Особливістю подання декларації ФОП є те, що вона подається за місцем його податкової реєстрації, визначеним під час державної реєстрації. Навіть у випадку зміни місця проживання протягом звітного року, але без внесення змін до відомостей про місцезнаходження податкового органу, декларація подається за попереднім місцем реєстрації. Крім того, до декларації додається розрахунок єдиного соціального внеску, який є невід'ємною частиною звітності ФОП.

Починаючи з 2024 року, ФОП повинні подавати декларацію за оновленою формою, затвердженою Наказом Мінфіну від 17.05.2022 № 143. Електронний номер декларації – F0100213. Вона передбачає детальне відображення доходів, витрат та розрахунок податкових зобов'язань, що забезпечує відповідність сучасним вимогам податкового обліку [7].

У табл. 1 розглянемо строки подання декларації ФОП та терміни погашення податкових зобов'язань у 2025 році.

Таблиця 1. Податкові події для ФОП на загальній системі оподаткування поквартально

Квартал	Подія	Терміни
1	2	3
Перший квартал	Подання податкової декларації про майновий стан і доходи за 2024 рік	3 01.01.2025-01.05.2025
	Сплата ЄСВ за себе за 4-й квартал 2024 року	Протягом 19 днів, що настають за кварталом, за який проводиться оплата. До 20.01.2025
	Подання податкового розрахунку (Форма №1ДФ) за 4-й квартал 2024 року	Протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного кварталу До 10.02.2025
Другий квартал	Сплата ЄСВ за себе за 1-й квартал 2025 року	До 21.04.2025
	Подання податкового розрахунку (Форма №1ДФ) за 1-й квартал 2025 року	До 12.05.2025
	Граничний термін подання податкової декларації про майновий стан і доходи за 2024 рік	До 01.05.2025

Продовження таблиці 1

1	2	3
Третій квартал	Сплата ЄСВ за себе за 2-й квартал 2025 року	До 21.07.2025
	Подання податкового розрахунку (Форма №1ДФ) за 2-й квартал 2025 року	До 11.08.2025
Четвертий квартал	Сплата ЄСВ за себе за 3-й квартал 2025 року	До 20.10.2025
	Подання податкового розрахунку (Форма №1ДФ) за 3-й квартал 2025 року	До 10.11.2025

Джерело: складено авторами за матеріалами [3, 8]

Регулярне та правильне подання звітності є важливим обов'язком для ФОП на загальній системі оподаткування. Вчасна звітність дозволяє уникнути штрафів, забезпечує виконання законодавчих вимог і сприяє прозорості підприємницької діяльності. Оновлення форм звітності, такі як новий формат декларації про майновий стан і доходи, відповідають сучасним стандартам адміністрування податків та спрямовані на підвищення ефективності податкової системи.

Загальна система оподаткування для фізичних осіб-підприємців є універсальною моделлю, яка дозволяє вести господарську діяльність без обмежень щодо доходів чи кількості найманих працівників. Вона забезпечує підприємцям можливість враховувати фактичні витрати для визначення чистого оподаткованого доходу, що є важливим для діяльності з високими витратами.

Ця система особливо актуальна для бізнесів, орієнтованих на роботу з великими компаніями, які потребують повної податкової звітності, або для тих, хто прагне масштабувати свою діяльність. Однак загальна система передбачає більш складне адміністрування, що вимагає належного рівня фінансового обліку та дотримання податкового законодавства.

Альтернативним режимом оподаткування для фізичних осіб-підприємців є спрощена система. Спрощена система, також відома як єдиний податок, була запроваджена з метою стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, зниження адміністративного тиску на підприємців та спрощення процедур оподаткування.

Спрощена система оподаткування – це спеціальний режим оподаткування, який замінює сплату більшості податків єдиним податком, що сплачується до місцевого бюджету. Цей режим передбачає спрощений облік та звітність, що значно полегшує ведення бізнесу для малих підприємців. Спрощена система оподаткування є ефективним інструментом для стимулювання розвитку малого підприємництва. Її простота та доступність роблять її привабливою для багатьох ФОП, однак підприємці мають ретельно дотримуватися встановлених лімітів та правил, щоб уникнути переходу на загальну систему.

Для ФОП на спрощеній системі оподаткування законодавством встановлено певні обмеження щодо видів діяльності, які можуть здійснювати фізичні особи-підприємці на спрощеній системі для забезпечення прозорості, чесної конкуренції та уникнення зловживань (рис. 5).

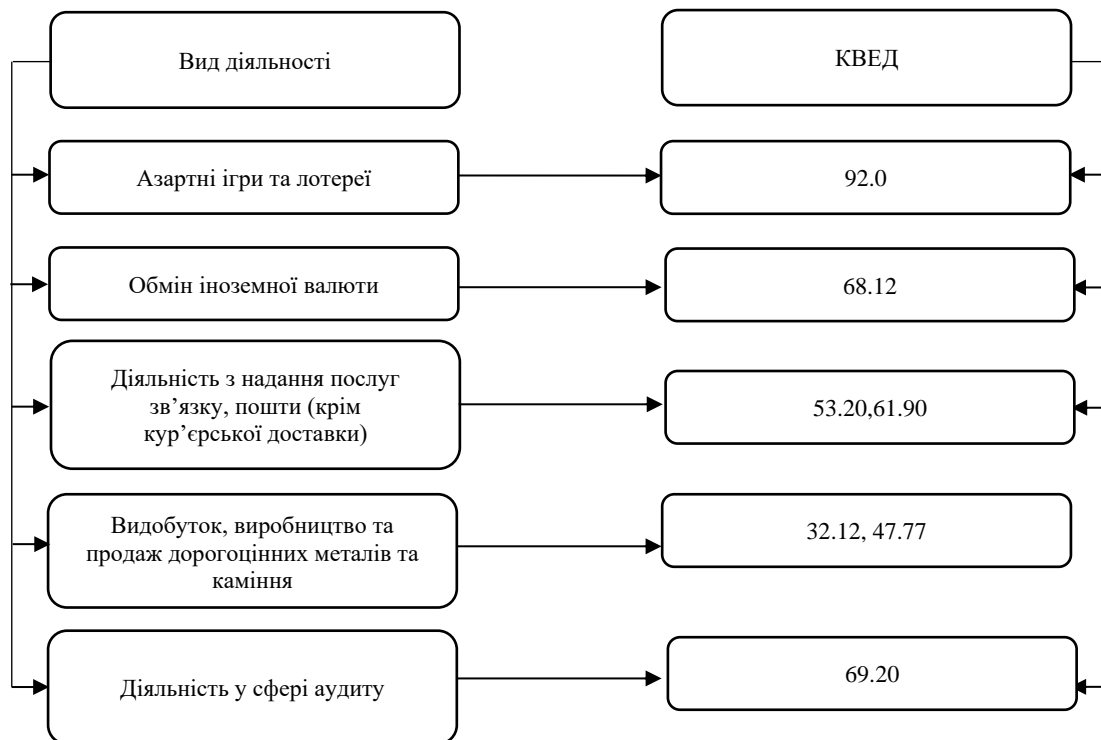

Рисунок 5. Заборонені види діяльності для ФОП на спрощеній системі оподаткування

Джерело: складено авторами за матеріалами [2, 3]

Ці обмеження встановлені законодавством з метою запобігання недобросовісній конкуренції, підвищення прозорості бізнесу та зменшення ризиків зловживань у зазначених сферах. Вони сприяють створенню умов для чесного функціонування підприємницької діяльності в Україні.

Дана система оподаткування пропонує підприємцям кілька груп на вибір, кожна з яких має свої особливості та обмеження. Вибір групи безпосередньо впливає на розмір єдиного податку, види діяльності, які можна здійснювати, та інші аспекти ведення бізнесу.

Перша група платників єдиного податку в Україні призначена для фізичних осіб-підприємців, які ведуть невеликі обсяги діяльності та відповідають чітким критеріям, встановленим законодавством. ФОП на першій групі може займатися виключно роздрібним продажем товарів з торговельних місць на ринках та/або проводити господарську діяльність з надання побутових послуг населенню. Її запровадження сприяє зниженню адміністративного та фіскального навантаження на суб'єктів мікробізнесу, що є важливим чинником для розвитку підприємницької діяльності серед населення. Перша група платників єдиного податку є ефективним інструментом для підтримки малого підприємництва та самозайнятості населення, особливо в сегменті торгівлі та надання побутових послуг. Вона забезпечує:

- спрощене адміністрування податків, що знижує витрати часу та ресурсів на ведення обліку;
- мінімізацію податкового навантаження, що сприяє легалізації мікробізнесу;
- доступність підприємництва для широких верств населення.

Законодавче регулювання визначає чіткі вимоги для суб'єктів господарювання, які можуть перебувати на першій групі спрощеної системи оподаткування. Фізичні особи-підприємці, які обрали першу групу єдиного податку, мають певні обмеження щодо видів діяльності, якими вони можуть займатися. Цей вибір, як правило, обумовлений спрощеною системою оподаткування та мінімальними адміністративними витратами. Однак, вузький спектр дозволених видів діяльності вимагає детального аналізу для правильного вибору та ефективного ведення бізнесу. Згідно з чинним законодавством України, ФОП першої групи можуть займатися:

- роздрібною торгівлею: реалізація товарів з торговельних місць на ринках. Цей вид діяльності є найбільш поширеним серед ФОП на першій групі;
- наданням побутових послуг населенню: перелік таких послуг є досить широким і включає в себе ремонт одягу, взуття, побутової техніки, перукарські послуги, послуги з прання та хімчистки тощо.

Варто зауважити, що платники першої групи повинні здійснювати свою діяльність виключно самостійно, без залучення праці найманих осіб.

Одним з ключових обмежень для фізичних осіб-підприємців, які обрали першу групу єдиного податку, є ліміт річного доходу. Це означає, що сума зароблених коштів за календарний рік не повинна перевищувати встановленого законом порогу. Податковим Кодексом встановлено ліміт доходу для ФОП першої групи у розмірі 167 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року. Ця сума фіксується на весь рік і не змінюється навіть у разі підвищення мінімальної зарплати протягом року. Тобто у 2025 дохід підприємців на першій групі не повинен перевищувати 1 336 000 гривень. Головним податком для ФОП першої групи є єдиний податок. Розмір єдиного податку для першої групи встановлюється місцевими радами, але він не може перевищувати 10% від прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня поточного року. Крім єдиного податку, ФОП першої групи також зобов'язані сплачувати:

- військовий збір – 10% від мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року;
- єдиний соціальний внесок – 22% від мінімальної заробітної плати за звітний період. Наприклад, якщо з другого кварталу змінився розмір мінімальної заробітної плати, то розраховувати потрібно 22% від нової суми.

Сплачувати військовий збір доведеться авансовими платежами до 20 числа поточного місяця – тобто термін збігається зі сплатою єдиного податку.

Попри численні переваги, перша група має певні обмеження, які можуть стримувати розвиток підприємницької діяльності:

- вузький перелік видів діяльності, що обмежує можливості диверсифікації бізнесу;
- заборона на використання найманої праці, що унеможлиблює масштабування операцій;
- обмежений ліміт доходу, що є недостатнім для багатьох підприємців у процесі розвитку.

Друга група єдиного податку розроблена для підтримки малого та середнього підприємництва. ФОП другої групи мають дещо ширший спектр дозволених видів діяльності порівняно з першою групою. Це робить їх більш привабливими для підприємців, які планують розширювати свій бізнес або надавати більш широкий спектр послуг. Основними видами діяльності ФОП на другій групі є:

- надання послуг платникам єдиного податку (фізичним та юридичним особам) і/або населенню;
- виробництво товарів та/або їх продаж;
- здійснення діяльності у сфері ресторанного господарства.

Платники другої групи мають право використовувати працю найманих осіб, однак їхня кількість не повинна перевищувати 10 осіб одночасно. Це дає можливість масштабувати бізнес, зберігаючи спрощений режим оподаткування.

Річний обсяг доходу платників другої групи не повинен перевищувати 834 розміри мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного

року. З огляду на мінімальну заробітну плату у 2025 році на рівні 8000 грн, граничний дохід для другої групи складатиме 6 672 000 грн.

Розмір єдиного податку для платників другої групи є фіксованим і встановлюється місцевими радами. Однак його розмір не може перевищувати 20% мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня поточного року. Так само, як і ФОП на першій групі, підприємці на другій групі повинні сплачувати військовий збір у розмірі 10% від мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року.

Друга група платників єдиного податку відіграє важливу роль у підтримці малого підприємництва, стимулюючи розвиток ключових секторів економіки, таких як торгівля, виробництво та ресторанне господарство. Вона забезпечує оптимальне поєднання спрощеного податкового адміністрування та можливостей для розширення бізнесу.

Третя група платників єдиного податку є найбільш універсальною категорією у спрощеній системі оподаткування, оскільки охоплює як фізичних осіб-підприємців, так і юридичних осіб будь-якої організаційно-правової форми. Її гнучкість та доступність роблять третю групу однією з ключових для підтримки малого та середнього бізнесу, а також для інтеграції України у глобальну економіку через механізм е-резидентства.

Третя група також передбачає можливість ведення діяльності е-резидентами – іноземцями, які зареєструвалися як ФОП в Україні. Для цієї категорії передбачені особливі критерії:

- господарська діяльність здійснюється виключно на користь нерезидентів України (іноземних замовників);
- використання найманої праці громадян або резидентів України заборонене;
- тримання доходів з джерелом походження в Україні, крім пасивних доходів, не допускається.

На е-резидентів розповсюджується такі ж обмеження, як і для звичайних ФОП. Загальний обсяг доходу протягом календарного року не повинен перевищувати 1167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року. Таким чином, граничний обсяг доходу на рік у 2025 році не повинен перевищувати 9 336 000 грн.

ФОП третьої групи можуть самостійно обрати, яку ставку єдиного податку вони будуть сплачувати – 5% або 3%, якщо ФОП зареєстрований як платник ПДВ. При виборі ставки 3% ФОП можуть формувати податковий кредит з сум ПДВ, сплачених постачальникам. З 1 січня 2025 року ФОП третьої групи повинен нараховувати щомісяця військовий збір у розмірі 1% від доходу. Строки сплати збігаються зі строками сплати ЄСВ: сплачувати щомісячно до 20 числа або за весь квартал не пізніше 10 календарних днів, що настають за останнім днем здачі квартальної декларації.

Третя група платників єдиного податку є важливим інструментом підтримки середнього та

малого бізнесу в Україні, надаючи широкі можливості для зростання, включно з виходом на міжнародні ринки. Її універсальність, поєднана із запровадженням механізму е-резидентства, відкриває нові перспективи для залучення іноземних підприємців та валютних надходжень до української економіки.

Відповідно до Податкового кодексу України, ставка єдиного податку для фізичних осіб-підприємців, що належать до першої-третьої груп платників, встановлюється на рівні 15 відсотків у випадках порушення встановлених умов оподаткування. Зокрема, така ставка застосовується до доходів, що перевищують граничні обсяги, визначені для відповідної групи платників податку, до доходу, отриманого від діяльності, яка не була внесена до реєстру платників єдиного податку, або за умови застосування непередбачених способів розрахунків. Також вона поширюється на доходи, отримані від видів діяльності, що не відповідають критеріям спрощеної системи оподаткування, за винятком електронних резидентів третьої групи [3].

Четверта група платників єдиного податку є специфічною категорією у системі спрощеного оподаткування України, що призначена виключно для підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Її запровадження відповідає стратегічним цілям державної політики з підтримки агропромислового комплексу та забезпечення стабільного розвитку сільських територій. Платниками єдиного податку четвертої групи можуть бути юридичні та фізичні особи. Юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, мають відповідати критерію: частка сільськогосподарського товаровиробництва у загальному доході за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75% [3].

Фізичні особи-підприємці, які здійснюють діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство». Такі платники повинні відповідати сукупності чітких вимог:

- здійснювати вирощування, відгодівлю, збирання, вилов, переробку та продаж виключно власновирощеної або відгодованої сільськогосподарської продукції;
- провадити господарську діяльність за місцем податкової адреси;
- не використовувати працю найманих осіб;
- членами фермерського господарства можуть бути виключно члени сім'ї фізичної особи;
- площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності чи користуванні членів фермерського господарства має становити від 0,5 до 20 гектарів сукупно.

Для платників єдиного податку четвертої групи розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування [3]. Розглянемо ставки у табл. 2.

Таблиця 2. Ставки єдиного податку на четвертій групі оподаткування

База оподаткування	Ставка з одного гектару
Рілля, сіножать і пасовища (крім розташованих у гірських зонах та на поліських територіях)	0,95
Рілля, сіножать і пасовища, розташовані у гірських зонах та на поліських територіях	0,57
Багаторічні насадження (крім розташованих у гірських зонах та на поліських територіях)	0,57
Багаторічні насадження, розташовані у гірських зонах та на поліських територіях	0,19
Землі водного фонду	2,43
Сільськогосподарські угіддя, що перебувають в умовах закритого ґрунту	6,33

Джерело: складено авторами за матеріалами [3]

Фіксована ставка податку дозволяє підприємцям планувати витрати та оптимізувати фінансові ресурси, що є надзвичайно важливим для сільськогосподарської діяльності, яка має сезонний характер. Окрім єдиного податку ФОП четвертої групи сплачує ЄСВ у розмірі 22% від мінімальної плати станом на звітний період.

Згідно з українським законодавством, з 01.01.2022 року ФОП на 2-3 групі, які здійснюють розрахункові операції (продаж товарів, надання послуг), та ФОП 4 групи, які приймають платежі

готівкою або платіжними картками, зобов'язані використовувати РРО або ПРРО. Проте, якщо оплата надходить тільки на розрахунковий рахунок ФОП, ви можете працювати без РРО, оскільки з точки зору Закону про РРО не виникає розрахункової операції. Звільненими від застосування лише платники першої групи. Стосовно ФОП на загальній системі, то тут з точки зору законодавства ніяких звільнень немає, отже такі підприємці використовують РРО на загальних підставах та він є обов'язковим [9].

Таблиця 3. Порівняння умов перебування ФОП на різних системах оподаткування

Критерій Система	Вид діяльності	Обмеження доходу	Наймани працівники	Податки	Податковий період
Загальна система	Обмежень немає	Немає. Обов'язковість реєстрації платником ПДВ за умови досягнення оподаткованого доходу за рік розміру 1 млн грн.	Обмежень немає	ПДФО за себе та найманих працівників у розмірі 18%, ВЗ 5% за себе та найманих працівників, ЄСВ за себе та найманих працівників та ПДВ, якщо ФОП зареєстрований платником ПДВ.	Календарний рік
1 група ФОП	Роздрібна торгівля та побутові послуги населенню	167 мінімальних заробітних плат на 1 січня податкового року	Заборонені	ЄП – до 20% мінімальної заробітної плати, військовий збір – до 10% від мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року та ЄСВ	Календарний рік
2 група ФОП	Оптовий продаж без ліцензій, послуги ФОП та юридичним особам на спрощеній системі оподаткування, ресторанный бізнес, виробництво товарів та/або їх продаж.	834 мінімальних заробітних плат на 1 січня податкового року	До 10 осіб	ЄП – 10% від прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня поточного року, військовий збір – 10% від мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року та ЄСВ	Календарний рік
3 група ФОП	Немає обмежень, окрім с/г.	1167 мінімальних заробітних плат на 1 січня податкового року	Немає обмежень	ЄП – 5% від доходу або 3% при сплаті ПДВ, ВЗ – 1% від доходу та ЄСВ	Квартал
4 група ФОП	Сільське господарство	немає	Лише члени сім'ї без найманих працівників	Залежить від категорії (типу) земель, їх розташування	Календарний рік

Джерело: власна розробка авторів

Однією з ключових складових підприємницької діяльності в Україні є вибір форми оподаткування для фізичних осіб-підприємців. Законодавчі ініціативи та зміни безпосередньо впливають на фінансово-економічні результати діяльності підприємців. Важливим аспектом є групи ФОП, що різняться за розміром доходу, обов'язковими податками та умовами ведення бізнесу. Порівняємо умови перебування ФОП на загальній та спрощеній системах оподаткування у табл. 3, що дозволить більш детально оцінити ефективність їх застосування в контексті розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Таким чином, ми бачимо, що для ФОП на загальній системі оподаткування майже немає обмежень у видах діяльності. Вони можуть співпрацювати як з юридичними, так і з фізичними

особами, при цьому єдиною умовою є реєстрація платником ПДВ у разі досягнення доходу понад 1 мільйон гривень на рік. Загальна система підходить для підприємців, які планують вести масштабну діяльність без обмежень щодо найманих працівників чи розміру доходу. Спрощена система надає значні податкові переваги, проте накладають обмеження, які можуть бути вирішальними при плануванні бізнесу.

Порівняння умов перебування фізичних осіб-підприємців на різних системах оподаткування свідчить про значну варіативність у податкових зобов'язаннях і обмеженнях, які залежать від обраної системи. У таблиці 4 розглянемо переваги та недоліки для ФОП на загальній та спрощеній системі оподаткування.

Таблиця 4. Порівняння загальної та спрощеної систем оподаткування діяльності ФОП

Переваги	Недоліки
ФОП на загальній системі оподаткування	
Немає обмежень за видами діяльності (за винятком заборонених законодавством)	Високе податкове навантаження залежно від особливостей діяльності: ПДФО, ВЗ за себе та найманих працівників, ЄСВ за себе та найманих працівників, ПДВ, акцизний податок, податок та інші
Відсутні обмеження за розміром доходу	У разі досягнення оподаткованого доходу за рік у розмірі 1 млн грн виникає обов'язок реєстрації платником ПДВ
Немає обмежень щодо кількості найманих працівників	Ведення обліку доходів та витрат більш складне та трудомістке, ніж на єдиному податку
Не сплачуються податки за відсутності доходів	Обов'язкове ведення товарного обліку, а також наявність первинної документації
Відсутність зобов'язання вести військового обліку	
ФОП на спрощеній системі оподаткування	
Менше податкове навантаження порівняно із загальною системою оподаткування: ФОП сплачує єдиний податок, ВЗ, ЄСВ за себе та найманих працівників (за їх наявності)	Наявні обмеження щодо видів підприємницької діяльності
Спрощене ведення обліку Книги обліку доходів для ФОП першої, другої та третьої (без ПДВ) груп	Обмежена кількість найманих працівників для ФОП першої та другої груп
Немає обов'язку вести військовий облік	Наявність граничного розміру річного доходу залежно від групи
Не виникає обов'язку реєстрації платником ПДВ, ФОП на третій групі реєструється добровільно	Є обмеження щодо співпраці з юридичними особами для ФОП першої та другої групи
За відсутності доходу ФОП третьої групи не сплачують єдиний податок та військовий збір	У разі перевищення розміру граничного доходу обов'язковий перехід на вищу групу або на загальну систему оподаткування
	ФОП першої та другої групи за відсутності доходу все одно зобов'язані щомісяця сплачувати єдиний податок та військовий збір

Джерело: власна розробка авторів

Отже, обидві системи оподаткування для ФОП мають свої переваги та недоліки, вибір між якими залежить від специфіки діяльності підприємця, обсягів доходу та бажаного податкового навантаження. Таким чином, для масштабного бізнесу з великими обсягами доходів і значною кількістю працівників найкращим вибором є загальна система оподаткування. Натомість для малого та середнього бізнесу, орієнтованого на стабільний дохід у межах встановлених лімітів, більш оптимальною є спрощена система. Вибір системи оподаткування має враховувати специфіку діяльності, фінансові можливості підприємця та перспективи розвитку бізнесу.

Висновки

У статті розглянуто особливості функціонування загальної та спрощеної систем оподаткування для фізичних осіб-підприємців в Україні, їх переваги, недоліки та обмеження. Проведений аналіз свідчить, що кожна з систем відіграє важливу роль у підтримці малого та середнього бізнесу, забезпечуючи вибір оптимальної моделі оподаткування залежно від специфіки діяльності підприємців.

Загальна система оподаткування надає можливість враховувати витрати при визначенні об'єкта оподаткування, що є важливим для бізнесів із

високим рівнем витрат, але вимагає складнішого адміністрування. Спрощена система, у свою чергу, пропонує спрощене звітування та зниження податкового тиску, але супроводжується обмеженнями щодо видів діяльності, доходів та кількості найманих працівників.

Проведений порівняльний аналіз систем оподаткування діяльності ФОП виявив необхідність подальшої оптимізації законодавства для усунення адміністративних бар'єрів, зниження податкового навантаження на малий бізнес та створення прозорих умов для підприємництва.

Abstract

The article is devoted to the study of the peculiarities of functioning of the general and simplified taxation systems for individual entrepreneurs in Ukraine. The introduction substantiates the relevance of the topic, in particular, the importance of choosing the optimal taxation system to ensure the financial stability of small businesses. It is noted that these systems are key instruments of the state tax policy that affect the development of entrepreneurship. The authors emphasize the problems associated with the lack of clear criteria for choosing a system, the tax burden and administrative barriers.

The purpose of the article is to analyze the peculiarities of the functioning of the general and simplified taxation systems, to identify their advantages, disadvantages and limitations, and to assess the impact of these systems on the development of small business. The objectives of the article are to compare the conditions of individual entrepreneurs under different taxation systems, to identify key issues and to formulate recommendations for optimizing tax policy. The sources for the analysis are the current legal acts, official data and modern scientific research.

The main part of the article contains a detailed description of the two taxation systems. The general system, which takes into account actual expenses in determining net income, requires complex administration but is beneficial for entrepreneurs with high costs. The simplified system, divided into four groups, offers simpler accounting and reporting, but is accompanied by restrictions on income, number of employees, and types of activities. A comparative analysis of the key characteristics of these systems, including the possibility of registering as a VAT payer and reporting conditions, is carried out.

The conclusions emphasize the need for further optimization of tax legislation to eliminate administrative barriers and create favorable conditions for the development of small business. It is noted that simplifying taxation conditions, reducing the tax burden and increasing transparency will help stimulate entrepreneurship and increase tax revenues to the budget.

Список літератури:

1. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-ХІІ : станом на 11 лют. 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>.
2. Класифікація видів економічної діяльності. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kved.ukrstat.gov.ua>.
3. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI: станом на 11 груд. 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
4. Нагайчук У. Загальна система оподаткування для ФОП у 2024 році. BitFaktura. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bitfaktura.com.ua/blog/Zahalna-systema-opodatkuvannya-dlya-FOP-u-2024-rotsi>.
5. Онищенко В. ФОП на загальній системі оподаткування у 2024 році. Головбух. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buhplatforma.com.ua/article/7066-fop-na-zagalny-sistem-opodatku-vannya#ancex6>.
6. Про затвердження типової форми, за якою здійснюється облік доходів і витрат фізичними особами - підприємцями і фізичними особами, які провадять незалежну професійну діяльність, та Порядку її ведення: Наказ М-ва фінансів України від 13.05.2021 № 261. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0865-21#Text>.
7. Про внесення змін до форми податкової декларації про майновий стан і доходи та Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи: Наказ М-ва фінансів України від 17.05.2022 № 143. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-22#Text>.
8. Податковий календар звітів і платежів на 2024 рік. TAXER. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://taxer.ua/uk/calendar?year=2025&type=flp&type2=with-employees&system=common&esv-percent=22>.
9. Нижник Т., Бондаренко О. РРО для ФОП 2024/2025. Головбух. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buhplatforma.com.ua/article/8634-rro-dlya-fop-u-2021-rotsi#ancex2>.

References:

1. On Entrepreneurship: Law of Ukraine No. 698-XII of February 7, 1991, as of February 11, 2022. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> [in Ukrainian].
2. Classification of Economic Activities. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <https://kved.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
3. Tax Code of Ukraine: Code of Ukraine No. 2755-VI of December 2, 2010, as of December 11, 2024. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].
4. Nahaichuk, U. (2024). General taxation system for individual entrepreneurs in 2024. BitFaktura. Retrieved from: <https://bitfaktura.com.ua/blog/Zahalna-systema-opodatkovannya-dlya-FOP-u-2024-rotsi> [in Ukrainian]
5. Onyshchenko, V. (2024). Individual entrepreneur on general taxation system in 2024. Holobukh. Retrieved from: <https://buhplatforma.com.ua/article/7066-fop-na-zagalny-sistem-opodatkovannya#ancex6> [in Ukrainian].
6. On approval of the standard form for accounting of income and expenses by individual entrepreneurs and individuals engaged in independent professional activity, and the procedure for its maintenance: Order of the Ministry of Finance of Ukraine No. 261 of May 13, 2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0865-21#Text> [in Ukrainian].
7. On amendments to the form of tax declaration on property status and income and Instructions for filling out the tax declaration on property status and income: Order of the Ministry of Finance of Ukraine No. 143 of May 17, 2022. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-22#Text> [in Ukrainian].
8. Tax calendar of reports and payments for 2024. (2024). TAXER. Retrieved from: <https://taxer.ua/uk/calendar?year=2025&type=flp&type2=with-employees&system=common&esv-percent=22> [in Ukrainian].
9. Nyzhnyk, T., & Bondarenko, O. (2024). Cash registers for individual entrepreneurs 2024/2025. Holobukh. Retrieved from: <https://buhplatforma.com.ua/article/8634-rr-dlya-fop-u-2021-rots#ancex2> [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Селіванова Н.М. Вибір системи оподаткування діяльності фізичних осіб-підприємців: вимоги законодавства, переваги та недоліки / Н.М. Селіванова, А.О. Сімова // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2025. – № 3 (79). – С. 108-119. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No3/108.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.03.2025.11. DOI: 10.5281/zenodo.15750439.

Reference a Journal Article:

Selivanova N.M. Choosing a Taxation System for Individual Entrepreneurs: Legal Requirements, Advantages and Disadvantages / N.M. Selivanova, A.O. Simova // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2025. – № 3 (79). – P. 108-119. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No3/108.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.03.2025.11. DOI: 10.5281/zenodo.15750439.

